

ELS ARXIS PATRIMONIALS CATALANS: EXPERIÈNCIES I FUTUR

RAMON PLANES ALBETS¹
Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya

Lliurat el 21 de desembre de 2016. Acceptat el 30 de març de 2017

RESUM

L'article aporta una visió de conjunt dels arxius o fons patrimonials catalans, centrant-se en els aspectes del seu emmarcament dins el Sistema d'Arxius de Catalunya, en les figures legals i els instruments públics actuals per al seu coneixement quantitatiu, protecció i difusió, i en la seva inserció en el mercat de béns antiquaris. La quantificació dels fons patrimonials avui coneguts permet constatar una encara escassa efectivitat de les polítiques patrimonials públiques en aquest àmbit, la qual cosa porta a haver de ser avaluats aspectes importants del marc normatiu i d'àmbits concrets del seu desplegament.

PARAULES CLAU

Arxius patrimonials, Catalunya, polítiques patrimonials públiques.

Catalan family archives associated with a family legacy: experience and future

ABSTRACT

An overview of Catalan private archives associated with a family legacy. Frame of reference, legal system, current public instruments for quantitative

1. E-mail: rplanes@gencat.cat

information, protection and promotion and antiques market are the focal points of study. The quantification of private archives has revealed shortcomings in public heritage policies in this area, requiring a review of the important aspects of the regulatory framework and specific areas of implementation.

KEYWORDS

Private and family archives, Catalonia, public heritage policies.

Parlar dels arxius patrimonials al final de tota una jornada monogràfica sobre aquest tipus de fons té l'inconvenient o el risc de reiterar o reprendre coses que ja hi han estat exposades. Com a investigador m'he dedicat i em dedico a la història agrària, de manera que podria dir alguna cosa sobre la meua experiència de recerca en els fons pagesos, que al nostre país en són una part fonamental. Però no tinc cap dubte que els que m'han precedit han tractat a bastament, amb molt de coneixement i detall, les interioritats d'aquesta mena de fons. Jo hi incidiré a partir del que ha estat i és la meua experiència de treball quotidià, és a dir, apuntant alguns aspectes que afecten generalment els arxius històrics catalans; o bé en aspectes que afecten singularment els arxius privats, entre els quals ocupen, evidentment, un lloc important els fons documentals que anomenem *patrimonials*.

Són aspectes dels fons patrimonials catalans que deriven d'una visualització feta des d'una perspectiva de treball en el conjunt del nostre patrimoni documental a l'àrea d'Arxius del Departament de Cultura des del final dels anys vuitanta del segle passat. El valor que voldria que tingués la meua aportació, per tant, és el de contribuir poc o molt a contextualitzar la realitat del patrimoni documental patrimonial.

Al començament dels anys noranta del segle xx, els arxius de dependència directa de la Generalitat (els arxius comarcals i l'ANC) havien acumulat un bon nombre de fons documentals d'una remarcable diversitat tipològica, de manera que això va fer necessari dotar-los d'una presentació ordenada, distribuint-los en grups homogenis. Ho demanava tant el bon ordre del treball intern de cada arxiu com la comunicació del seu contingut patrimonial als investigadors. Fins aleshores cada arxiu organitzava i presentava els seus fons segons criteris propis, més o menys encertats en cada cas. El *Quadre de fons* elaborat l'any 1992 i

publicat el 1994 fou fonamentat en la naturalesa jurídica dels productors dels fons.² La globalitat dels fons documentals presents als arxius del país foren distribuïts en catorze grups, el dotzè dels quals fou assignat als fons *Patrimoniales*, que aleshores foren sumàriament identificats de la manera següent:

Fons patrimonials. Aquest grup inclou els fons documentals generats arran de la formació i administració d'un patrimoni. En la majoria dels casos farà referència a una família o entroncament de famílies que ha anat configurant i transmetent-se un patrimoni. L'exemple arquetípic al nostre país el constitueixen els arxius de masos, bé que també podem trobar arxius patrimonials urbans o referents a un patrimoni molt diversificat.

En alguns casos pot haver-hi dubtes entre encabir un fons a aquest grup, a l'onzè (fons comercials i d'empreses) o bé al tretzè (fons personals). Podem trobar-nos davant un fons patrimonial que inclogui la documentació de l'administració d'una empresa o bé els documents personals d'un membre de la família. Generalment aquest caràcter «híbrid» o ambivalent, des d'un punt de vista tipològic, és el que més freqüentment podem trobar. La decisió de situar el fons en qüestió en l'un o l'altre grup estarà en funció d'escatir-ne el caràcter predominant.

A més de plantejar aquesta darrera qüestió, de l'assignació tipològica dels fons, que a vegades és certament discutible, el Quadre de fons també apuntà l'aspecte important de l'atorgament de la condició de fons a un determinat conjunt o grup de documents d'una mateixa provinença. És una qüestió que afecta, de fet, la totalitat dels fons documentals, perquè tota mena de fons s'han vist afectats per dispersions i destruccions, tot arribant-ne als arxius històrics una part major o menor dels seus documents o bé, tot sovint, només algun o alguns documents testimonials. Ara bé, és cosa molt més freqüent en els fons de caràcter privat i patrimonial.

En aquests casos de documents testimonials o molt comptats d'alguns fons, el Quadre de fons arbitrà el criteri d'incorporar-los no pas dins el seu grup dotzè sinó al catorzè, reservat a les col·leccions, tot remarcant-ho:

2. «El Quadre de fons dels arxius», *Arxius. Butlletí del Servei d'Arxius*, núm. 2, Barcelona, maig 1994, p. 1-4; número 3, setembre 1994, p. 1-3.

RAMON PLANES ALBETS

També s'hi inclouran aquells documents solts pertanyents a un fons més ampli, ingressats aïlladament a l'arxiu. Un volum d'actes, de comptes o qualsevol altra tipologia, un document o uns documents solts, un lligall, etc., que constitueixin una ínfima part d'un fons més ampli que s'ha perdut o bé que no es troba al nostre arxiu, aniran a aquest apartat. Es descarta, així, l'opció d'obrir a l'arxiu un fons específic amb l'únic o els únics documents escadussers que en tenim, perquè seria enganyós.

Aquell Quadre de fons elaborat al començament dels anys noranta articula avui l'organització i la presentació de la immensa majoria dels arxius públics catalans, més enllà i tot dels arxius comarcals i de l'ANC, sense la necessitat d'una norma que hi obligués, d'altra banda, la qual cosa és prova de la seva eficàcia. D'aquesta manera, els fons patrimonials amb què compten hi compareixen agrupats tal com he apuntat, amb el benentès de la necessitat d'haver de recórrer sempre al grup catorzè, el de les col·leccions, perquè és ben generalitzat que continguin documents escadussers d'antics fons patrimonials que ens han arribat fragmentaris. El Quadre de fons organitza els fons d'aquests arxius i també instruments més amplis de descripció i coneixement del conjunt del patrimoni documental català als quals farà alguna referència, de manera que la identificació dels fons patrimonials és força acceptablement definida.

En aquesta meva aportació sobre els arxius patrimonials catalans em cenyiré a tres aspectes que em semblen importants: 1) el del seu emmarcament dins l'actual sistematització dels arxius catalans; 2) el de les figures legals o instruments públics ara disponibles pel que fa al seu coneixement genèric, a la seva protecció i difusió, i 3) el de la seva inserció en el mercat de béns antiquaris o del patrimoni històric moble.

Són aspectes d'una notable amplitud, cadascun dels quals mereixeria un tractament monogràfic que ara no escau, però apuntar-los entenc que pot contribuir a enriquir la reflexió personal dels assistents a aquesta jornada d'estudi.

LA COEXISTÈNCIA CONFLICTIVA DE DOS SISTEMES D'ARXIUS DIFERENTS

Al començament dels anys noranta del segle xx, la legislació patrimonial catalana introduí el concepte de Sistema en els seus diversos àmbits. El terme 'sistema', aplicat a arxius, biblioteques i museus, s'havia fet present pocs anys

abans en la Llei del patrimoni històric espanyol de l'any 1985. La Llei de museus de 1990 ja fa referència al *sistema museístic de Catalunya* i el 1993 entrà en vigor la Llei del sistema bibliotecari de Catalunya. La segona llei catalana d'arxius (la Llei d'arxius i documents), de l'any 2001, que substituï la inicial del 1985, incorporà d'una manera preferent l'anomenat Sistema d'Arxius de Catalunya, definint-lo com «el conjunt d'òrgans de l'Administració i d'arxius que, amb normes i procediments, garanteixen, d'acord amb els seus valors, la gestió, la conservació, la protecció, la difusió correctes de la documentació de Catalunya, i l'accés a aquesta documentació».³

Seria erroni de pensar que, abans d'aquesta incorporació terminològica de *Sistema*, no existissin sistemes d'arxius i també de creure que aquesta novetat terminològica incorporada pel marc legal hagi implicat l'efectiva o completa configuració de sistemes.

L'organització dels arxius d'un país és del tot associada a la seva organització políticoadministrativa, de manera que no és possible de plantejar-la eficientment al marge de l'administració pública. És per això que l'Institut d'Estudis Catalans, al seu *Informe* de l'any 1908, només veia possible una actuació general en els arxius catalans «si encara existís la Generalitat catalana»⁴.

La implantació d'un sistema arxivístic espanyol, adaptat a l'Estat liberal contemporani, ja començà al segle XIX.⁵ A nivell territorial, la disposició en aquest sentit més important fou la que es derivà de la Llei del notariat de 1862 i de la creació dels arxius generals de protocols dels diversos districtes notariais (1869),⁶ que s'adaptaven al judicials. Aquesta disposició legal, cenyida als registres notariais i molt beneficiosa, havent passat més de mig segle, fou augmentada i corregida amb la creació dels arxius provincials arreu de l'Estat,

3. *Legislació sobre patrimoni cultural*, Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, 2004, 2a. ed.; *Llei 10/2001, de 13 de juliol, d'arxius i documents*, Barcelona, Parlament de Catalunya, 2002.

4. G. M. DE BROCÀ; Pere COROMINAS, i J. MIRET Y SANS (1908), «Informe respecte la propietat del Palau Major y instalació de l'arxiu de la Batllia del Reial Patrimoni, llegit en la sessió del 20 de juny de 1908», a *Institut d'Estudis Catalans. Anuari MCMVIII*, Barcelona, p. 32-35.

5. Laureà PAGAROLAS I SABATÉ; Ramon PLANES I ALBETS (2009), «Fonaments teòrics», a *Manual d'arxivística i gestió documental*, Barcelona, Associació d'Arxivers de Catalunya, p. 29-92 (72-74).

6. Laureà PAGAROLAS I SABATÉ (coord.); Lluïsa CASES I LOSCOS, Albert CURTO I HOMEDES; Antoni MAYANS I PLUJÀ; Laureà PAGAROLAS I SABATÉ, i Ramon PLANES I ALBETS (2005), *Els fons de protocols de Catalunya. Estat actual i proposta de sistematització*, Barcelona, Associació d'Arxivers de Catalunya.

l'any 1931. Aleshores fou dissenyat legalment un sistema arxivístic estatal adaptat a l'organització provincial, segons el qual cada província comptaria amb un arxiu provincial on havien de ser concentrats els llibres notariais i altres documents també de titularitat estatal. Molt lentament, a partir de la creació dels arxius provincials, l'Estat anà construint un sistema que s'hi fonamentava, segons la lògica del qual cada arxiu provincial havia de vetllar pel patrimoni documental públic però també privat del seu territori.

A partir de l'entrada en vigor de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya de 1932, la Generalitat projectà un model o sistema d'arxius públics per al conjunt del país fonamentat en la comarca, no pas en les províncies. Un sistema, per tant, més adaptat a la realitat territorial i nacional pròpia. L'Estat encara no havia creat cap arxiu provincial a Catalunya. Els traspessos obtinguts per la Generalitat, l'any 1934, afectaren substancialment l'anomenat Arxiu de la Corona d'Aragó (els «fons propis de Catalunya») i la documentació estatal, inclosos els fons monàstics catalans desamortitzats.⁷ Més enllà de projectar una xarxa d'arxius comarcals i de fer efectiu el de la Segarra, la Generalitat no pogué executar aquell sistema comarcal d'arxius arran de l'esclat de la guerra, perquè el conflicte exigí la concentració dels seus esforços a evitar la destrucció del patrimoni documental català.⁸

Sota la dictadura, l'Estat creà els arxius provincials de Girona, Lleida i Tarragona, i assignà les funcions de provincial de Barcelona a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Aquests arxius van fer efectiva la concentració provincial de fons històrics, sobretot per a fons notariais, encara que d'una manera desigual. Aquesta concentració provincial, que trobà algunes resistències, hauria d'haver afectat molts altres fons públics i privats, però l'escassetat de recursos d'aquests centres i la tradicional lentitud i poca eficàcia de l'administració estatal determinà que fos més aviat minsa.

La restauració de la Generalitat, l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia de 1979 i l'entrada en vigor de la Llei d'arxius de Catalunya de l'any 1985,

7. Ramon PLANES I ALBETS (1996), «L'Arxiu de la Corona d'Aragó i els altres traspessos d'arxius a la Generalitat de Catalunya durant la II República», *Arxius. Butlletí del Servei d'Arxius* [Barcelona], núm. 10, estiu, p. 1-2.

8. Jaume Enric ZAMORA I ESCALA (2000), «El salvament dels arxius catalans durant la Guerra Civil espanyola (1936-1939)», *Lligall. Revista Catalana d'Arxivística* [Barcelona], núm. 16, p. 85-151; Clara ESTRADA I CAMPANY (2007), *El Servei del PHAC. La tasca d'Agustí Duran i Sanpere durant la República i la guerra (1931-1939)*, Barcelona, Ploion Editors.

permeteren tornar a dreçar una política catalana d'arxius. Fou novament possible de construir des de Catalunya un sistema propi, que no fou altre que el que ja havia estat apuntat als anys trenta, és a dir, la creació d'una xarxa d'arxius d'àmbit territorial comarcal que cobrés tot el país, a més, també, d'una institució nacional d'arxius.

Els tres arxius provincials, de Girona, Lleida i Tarragona, només foren traspassats «a mitges» per l'Estat a la Generalitat, que en va rebre la gestió, tot conservant-ne l'Estat la titularitat.

En aplicació de la Llei d'arxius de 1985, la Generalitat de Catalunya va estendre la xarxa d'arxius comarcals arreu del territori. Els tres arxius provincials, dins d'aquest sistema, foren assimilats a arxius comarcals de les comarques respectives. La Generalitat limità o minvà la jurisdicció d'aquests arxius en el patrimoni documental de la província, amb la manifesta voluntat d'evitar les concentracions provincials i, també, de portar a terme la redistribució i el retorn dels fons que hi havien estat concentrats durant la dictadura, assenyaladament els notarians. L'any 2003 es va fer efectiu aquest retorn per als districtes notarians de Montblanc i Tortosa, però l'Estat ho va portar als tribunals. Durant la legislatura següent (2003-2006), una sentència judicial, que el Govern català del moment no va recórrer, vetà aquesta redistribució dels fons notarians als seus districtes d'origen.

La sentència judicial contra la redistribució dels protocols als seus districtes d'origen marca una inflexió efectiva. Fins aleshores l'Estat havia deixat fer, encara que només fos per deixadesa, però a partir d'aquells anys ha anat guanyant força, d'una manera evident, una lectura recentralitzadora en matèria d'arxius, en el context de la qual s'entén que els arxius provincials han de ser objecte d'un marcatge intens com a derivació de la titularitat que en conserva l'Estat,⁹ un marcatge, de fet, estès a tota la documentació de titularitat estatal (ACA inclòs). Des de la fi dels anys noranta, un sector d'arxivers actius políticament demanava al Ministeri de Cultura legislació i reglamentació estatal d'arxius. La definitiva concreció d'aquest procés es va fer efectiva amb la creació del Sistema

9. Pedro LÓPEZ GÓMEZ (2007), «75 aniversario de la creación de los Archivos Históricos Provinciales. Pasado, presente y futuro (1931-2006). Origen y evolución de los Archivos Históricos Provinciales», *Boletín de la Federación Española de Asociaciones de Archiveros, Bibliotecarios, Arqueólogos, Museólogos y Documentalistas* [Madrid], LVII, núm. 1, gener-març, p. 11-83.

Español de Archivos, que es va fer realitat legalment l'any 2011 (*BOE* de 25 de novembre de 2011).

L'any 2001 entrà en vigor una nova llei catalana d'arxius, la Llei d'arxius i documents, un text legal en la construcció del qual tingué una participació molt àmplia el col·lectiu professional dels arxivers. Aquesta llei recollí la sistematització comarcal del patrimoni mitjançant els arxius comarcals, però alhora introduí, amb bona lògica, altres arxius dins el sistema (els principals municipals i eclesiàstics, entre d'altres). Alhora, la llei bastí tota una arquitectura organitzativa (el Consell Nacional d'Arxius, el Registre d'Arxius, etc.) que hauria de ser desplegada els anys vinents.

Durant el primer decenni del nou mil·lenni l'àmbit dels arxius gaudí de les dues legislatures econòmicament més expansives que mai no havia tingut ni ha tornat a tenir. Una molt bona part d'aquell esforç econòmic fou dedicat a la nova construcció arquitectònica d'arxius comarcals, mentre el conjunt dels arxius del Sistema continuaren bàsicament com estaven abans de la llei. La nova llei, de fet, fou desplegada substancialment en aspectes que ja eren presents en la de l'any 1985, molt més que no pas en la construcció organitzativa efectiva del sistema projectat el 2001. D'altra banda, l'arquitectura institucional dels arxius comarcals, com és ara la disposició d'un reglament que els dotés d'un funcionament homogeni, restà ajornada.

Amb l'arribada de la crisi econòmica i d'uns pressupostos molt més migrats, afrontar el desplegament material de la Llei d'arxius i documents ha esdevingut, ben comprensiblement, molt més difícil. Podem dir, d'alguna manera, que tenim ara una llei d'arxius tan vella d'anys com ho era la de l'any 1985 quan fou substituïda per l'actual de 2001. És una llei que ha estat sempre qualificada de modèlica pel col·lectiu professional, però una llei que després de tants anys i de governs diferents, resta bàsicament inaplicada, és ben discutible que sigui una llei positiva. Una reflexió autocrítica, dins del món dels arxius, per tant, seria saludable.¹⁰

Ara mateix, sintetitzant, els arxius catalans i, al capdavall, també el patrimoni documental en el seu conjunt, es troben immersos en una situació en la qual es combina, d'una banda, l'empenta recentralitzadora de l'Estat i, d'una altra, l'afiorament d'un debat sobre la viabilitat del model actual dels

10. Àngels BERNAL I CERCÓS [coord.] (2013), «Reflexions sobre el Sistema d'Arxius de Catalunya», *Lligall. Revista Catalana d'Arxivística* [Barcelona], núm. 36, Barcelona, p. 11-124.

arxius comarcals, un debat que és associat a la crisi econòmica però també a les dificultats per desplegar el marc legal propi.

INSTRUMENTS DE CONEIXEMENT, PROTECCIÓ I DIFUSIÓ DEL PATRIMONI DOCUMENTAL

Per al coneixement, la protecció i l'ús informatiu i científic del patrimoni documental és necessari poder disposar d'instruments que l'enregistren, el descriu i el difonguin. No faré referència aquí a la descripció arxivística més estricta, de caràcter tècnic, més enllà de remarcar que els darrers decennis ha avançat molt pel que fa a la seva normalització. L'any 1993 el Consell Nacional d'Arxius publicà una Norma Internacional de Descripció Arxivística, que havia de ser el fonament per a l'elaboració de normes adaptades a les diverses realitats nacionals. La Norma de Descripció Arxivística de Catalunya (NODAC), que avui és el fonament de tot el treball de descripció als arxius catalans, fou publicada l'any 2006,¹¹ no pas sense ròssec amb la paral·lela i molt més lenta elaboració d'una Norma Espanyola, en un capítol més de la conflictiva convivència de sistemes d'arxius a la qual he fet al·lusió.

Aquí faré referència a les figures legals d'identificació, enregistrament i difusió del patrimoni documental català, definides en principi a la Llei del patrimoni cultural català de 1993 i a la Llei d'arxius i gestió de documents del 2001.

A la Llei del PCC de 1993, molt pautaada per la Llei del patrimoni històric Espanyol de 1985, podem trobar la definició del que legalment s'entén per patrimoni documental, un concepte que fou seguit i un xic ampliat per la Llei d'arxius i gestió de documents de 2001. D'aquesta definició legal, el que més interessa de recordar és que, pel que fa a les persones jurídiques privades, àmbit del qual formen part els fons patrimonials i familiars, s'hi estableix que s'ha de tractar de documents de més de 40 anys d'antiguitat (són 100 anys si es tracta de persones físiques).

11. Àngels BERNAL CERCÓS; Anna MAGRINYÀ RULL, i Ramon PLANES ALBETS [ed.] (2006), *Norma de Descripció Arxivística de Catalunya (NODAC) 2007*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació.

A partir d'aquesta conceptualització legal de patrimoni documental, la Llei del PCC crea la figura de l'*Inventari del Patrimoni Cultural Català*, integrat, en la seva part referent als arxius i documents, per la totalitat d'aquells béns documentals que es troben al territori de Catalunya i tenen la condició de patrimoni documental.

La mateixa Llei del PCC, en paral·lel amb la seva homònima estatal, crea la figura dels béns «catalogats» (integrats dins el *Catàleg del Patrimoni Cultural Català*) i els «registrats» (integrats dins el *Registre de Béns Culturals d'Interès Nacional*). Aquestes dues darreres figures només afecten aquells béns culturals més rellevants o bé molt i molt rellevants. Són dues categories de protecció legal amb molta tradició pel que fa als béns immobles, però molt escassa pel que fa als mobles, més encara els documentals i bibliogràfics. Els documents o fons que actualment hi són inclosos són testimonials i poc serveixen o ben poc reflecteixen la realitat del patrimoni documental (i bibliogràfic) del país.

Molt més determinant és la figura de l'*Inventari*, a nivell pràctic, perquè, com ha estat dit, ha de contenir la descripció de tot el patrimoni documental català. La forma i el contingut descriptiu d'aquest *Inventari* mai no ha estat definit. És una de les moltes formulacions genèriques que conté la legislació, que mai no han tingut una norma reglamentària que el concreti de debò. Ara bé, malgrat aquesta inexistència de reglamentació, el treball d'inventariació ha estat una constant des d'abans i tot de l'aprovació d'aquesta Llei que el recull nominalment.

Aplicat al patrimoni documental, l'*Inventari* ha de ser assimilat al portal Arxius en línia del Departament de Cultura. Actualment hi són inclosos 46 arxius, la major part dels quals corresponen als arxius de la Generalitat que tenen la funció d'arxiu històric (Xarxa d'Arxius Comarcals i ANC).

La informació que conté pot arribar a ser força detallada, seguint l'esglaonament descriptiu normatiu avui vigent. Pel cap baix, la identificació bàsica dels fons mitjançant el quadre de fons de cada arxiu i, a partir d'aquí, la descripció a nivell de fons, que en molts casos és ampliada fins a la d'unitats documentals.

Ara mateix (31 octubre 2016), Arxius en línia conté 6.999 fons, que corresponen als 46 arxius que hi són presents. El 5 % d'aquests fons identificats i descrits a *Arxius en línia* són de tipologia patrimonial. El Quadre 1 annex conté el detall quantitatiu per comarques dels fons patrimonials avui conservats als arxius comarcals i també a l'ANC. En total, es tracta de 360 fons, 58 dels

quals són a l'ANC. Aquesta dada del 5 % és ben interessant. Permet constatar que es tracta d'un grup de fons insuficientment representat als arxius.

Arxius en línia temps a venir hauria de contenir la totalitat dels arxius integrants del Sistema d'Arxius de Catalunya, en compliment dels principis formulats per la Llei d'arxius i gestió de documents del 2001. Ara bé, es tracta d'un projecte d'unes dimensions molt grans, des del punt de vista dels recursos materials i també del grau d'institucionalització i de normalització de tots els arxius del Sistema, per la qual cosa, tocant de peus a terra, caldrà voluntat, recursos i temps. Però és l'horitzó al qual s'ha d'aspirar.

El Cens d'Arxius és una altra figura legal d'enregistrament i coneixement del patrimoni documental del país, que cal conèixer per obtenir alguna informació genèrica sobre fons patrimonials catalans. La figura del *Cens* prové de la legislació espanyola d'arxius. El cos d'arxiviers de l'Estat la incorporà a la seva legislació i la portà a terme ja durant la darrera dictadura. Es tractava d'un instrument metodològicament poc primmirat que fou publicat l'any 1972 sota la denominació de *Censo-Guía de los archivos españoles*.¹² Una matèria tan immensa com la hipotètica identificació de tots els arxius espanyols fou recollida en 1.062 pàgines. La informació de cada arxiu era molt genèrica, amb una notable dissemblança entre les descripcions d'uns i altres.

Aquesta figura poc definida del Cens d'arxius fou incorporada a la legislació catalana per la Llei d'arxius i gestió de documents de l'any 2001, que, com he apuntat, fou una llei amb molta petjada del col·lectiu professional dels arxiviers. Com que a la llei no fou concretat realment de què es tractava, més enllà de fer ús del terme cens, el legislador es va veure forçat a posar-lo en relació amb l'*Inventari* de la Llei del PCCC, del qual ja he parlat, tot puntualitzant que «l'inventari regular per l'article 9/1993, del patrimoni cultural català, ha d'incloure el cens dels arxius que conserven béns integrants del patrimoni documental» (art. 24).

La materialització de la figura del Cens d'Arxius de Catalunya començà l'any 2008. Per definir-ne el seu contingut, durant l'any 2007¹³ es va partir

12. MINISTERIO DE EDUCACIÓN Y CIENCIA, DIRECCIÓN GENERAL DE ARCHIVOS Y BIBLIOTECAS, INSPECCIÓN GENERAL DE ARCHIVOS (1972), *Censo-guía de los archivos españoles*, 2 vol. Madrid.

13. «El cens d'arxius de Catalunya», *Arxius. Butlletí de la Subdirecció General d'Arxius*, núm. 51, Barcelona, tardor-hivern 2007, p. 1-4.

d'experiències espanyoles, com és ara el Censo de Archivos del Sistema Andaluz de Archivos (1997),¹⁴ i d'actuacions poc o molt semblants endegades pels arxivers dels Censos de Archivos del Cono Sur, les quals, de fet, com passa amb bona part de l'arxivística sud-americana, estan molt inspirades en l'arxivística espanyola del cos d'arxivers estatals; en lloc de mirar cap a Europa.

Els «arxius» o unitats censals del Cens d'arxius de Catalunya són tota mena de dipòsits de patrimoni documental, indistintament de la seva forma d'instal·lació i de la seva titularitat. A més dels arxius institucionalment organitzats, hi tenen cabuda arxius conservats per empreses, persones físiques, famílies, entitats, etc. La informació aplegada de cada unitat censal és molt bàsica: la seva localització, titularitat, volum i tipologia i quantitat dels fons que pugui contenir. No contempla cap mena de descripció dels documents més enllà d'aquestes dades genèriques. El Quadre 2 annex detalla les unitats fins ara censades per comarques, que pugen a un total de 4.052 fitxes o unitats.

El Quadre 3 annex detalla a quins grups de fons pertanyen els 10.790 fons documentals continguts en aquestes 4.052 unitats censades. El nombre de fons patrimonials és de 485, la qual cosa representa un 4,49 % del total de fons. És un percentatge ben acostat al 5 % que representen els fons patrimonials dels arxius comarcals i l'ANC dins el portal Arxius en línia.

La major part del cens és portat a terme per personal d'empreses contractades, que actua al territori sota la coordinació de l'arxiu comarcal corresponent. Ara com ara, el Cens d'Arxius portat a terme afecta majoritàriament arxius o unitats censals de titularitat pública, especialment de la Generalitat i l'administració local. Les unitats de titularitat privada que afecten fons patrimonials, personals o col·leccions, són escasses. És un instrument costós econòmicament, el profit pràctic del qual, mentre continuï afectant sobretot l'àmbit públic, encara s'ha de considerar escàs.

Des dels anys noranta del segle passat el Departament de Cultura elabora i publica, cada dos anys, l'*Estadística d'Arxius de Catalunya*. Es tracta d'una enquesta tramesa als arxius de Catalunya que consten dins el Directori d'Arxius de Catalunya, és a dir, els arxius que compten amb instal·lacions, personal tècnic i un horari regular d'atenció al públic. El contingut de l'enquesta és molt

14. Antonia HEREDIA HERRERA [coord.] (1997), *Censo del Sistema Andaluz de Archivos*, Sevilla, Entidad Pública de Gestión de Programas Culturales, Junta de Andalucía, Consejería de Cultura.

ampli, i afecta les instal·lacions, el personal i tota mena de dades sobre els fons i les consultes fetes pels usuaris. Tant el percentatge de respostes que s'obté, gràcies a un seguiment molt atent del procés (a l'entorn del 80 %), com el detall de les informacions demanades, fan de l'*Enquesta* un instrument molt útil per conèixer aspectes generals importants dels arxius catalans.

Al final del 2016 seran publicats els resultats de l'enquesta del 2015. Ara mateix, per tant, encara hem de recórrer a l'*Estadística d'Arxius 2013*. Les seves dades més significatives, pel que fa als fons patrimonials, són presentades als quadres 4, 5 i 6.

El Quadre 4 quantifica els fons patrimonials i la seva evolució durant els anys 2004-2013. És una evolució que denota creixement i que, alhora, ens dona la dada d'un 4,9 % de fons patrimonials dins el conjunt dels arxius. Novament, per tant, ens movem a l'entorn del 5 % detectat tant a Arxius en línia com al Cens d'Arxius de Catalunya. L'*Estadística* té el valor afegit de dimensionar-nos materialment molt millor què representa aquest percentatge, perquè aporta dades de metres lineals. Aquest 4,9 % de fons dels arxius, traspassat a metres lineals, representa un 0,3 %. A banda d'altres aspectes que també caldria tenir en compte (els pergamins, per exemple, no es mesuren en metres lineals, llevat que no continuïn plegats dins de lligalls), aquest contrast denota que una gran quantitat de fons patrimonials dels arxius són d'un volum petit. El Quadre 6 quantifica en metres lineals l'evolució dels ingressos de fons patrimonials durant els anys 2004-2013.

EL COMERÇ DE PATRIMONI DOCUMENTAL

La compravenda de documents històrics és cosa molt antiga, no pas de fa quatre dies, a semblança, poc o molt, del que succeeix amb altres béns culturals mobles. Sempre ha estat, però, un mercat més minoritari i reduït que no pas el de les antiguitats en general.¹⁵ La naturalesa privada dels fons patrimonials i, per tant, la lliure opció de vendre que tenen el seus titulars determina que aquest sigui un aspecte ben important a l'hora de tractar aquest tipus de fons.

15. Per a una visió de conjunt, Ramon PLANES I ALBETS (1999), «El comerç de béns del patrimoni documental», *Ítem. Revista de Biblioteconomia i Documentació* [Barcelona], núm. 25, juliol-desembre, p. 82-106.

Dins el món dels arxius encara és freqüent d'escoltar el parer que «no s'ha de participar en la compravenda de documents històrics, perquè és una manera de fomentar-la». És un parer inexistent des de l'àmbit dels museus o les biblioteques. Els professionals d'aquests altres centres culturals veuen l'existència d'un mercat amb molta més naturalitat i entenen que és completament necessari que s'hi participi per tal d'ampliar els fons bibliogràfics i museístics públics.

Aquesta visió negativa del mercat de patrimoni documental és massa simple i fins i tot pueril. Deriva força del retard de la normalització del patrimoni documental en relació amb altres àmbits. Els arxius i els arxivers, molt més que no pas amb compres, contribueixen a la valoració progressiva dels documents històrics amb el seu treball de conscienciació del valor cultural del patrimoni documental, amb el seu tractament i també amb la tan sovint volguda difusió mediàtica. És la més gran conscienciació social del valor cultural dels documents històrics el que n'afavoreix de debò la conservació i també la demanda, i els arxius i els arxivers hi contribueixen moltíssim amb el seu treball. És un cercle inevitable, en el context de l'economia de mercat en què som posats. Pensar que els documents privats de caràcter històric poden escapar del mercat és una completa ingenuïtat.

És ben clar que cal contribuir a fomentar les donacions i també els dipòsits de fons privats als arxius; ara bé, sempre hi ha hagut i hi haurà una part d'aquest patrimoni que acabi al mercat. En darrer terme, si ho cenyim als fons patrimonials, es tracta de béns privats, de manera que la seva compravenda és un dret inherent als seus titulars, com ho és poder vendre un pis o un mas. I si entren al mercat, renunciar a obtenir-los per al patrimoni públic tindria uns efectes molt negatius, perquè el mercat és receptor de molts i importants fons i documents històrics privats, entre els quals els de caràcter patrimonial ocupen un lloc rellevant.

El mercat del patrimoni documental, com el de les antiguitats en general, és força complex i, sobretot, divers. Es tracta d'un mercat de béns ocasionals. Podem observar-lo breument des de l'àmbit de l'oferta (els venedors), de la demanda (els compradors) i dels mateixos béns que són comercialitzats.

Els venedors

Tradicionalment, el comerç de documents històrics ha anat associat amb el de la llibreria antiquària, configurant el que a vegades és anomenat «sector del paper».

És als llibreters antiquaris o de vell, per tant, que cal adreçar-se. Més enllà, però, dels llibreters antiquaris, també podem trobar documents històrics a la venda

entremig de tot el mercat d'antiguitats en general, és a dir, també en establiments dedicats a mobiliari, art antic o popular i de tota mena d'objectes. Comerciants que estiguin especialitzats només en documents històrics, al nostre país no n'hi ha i són més aviat rars a l'estranger, però hi ha llibreters antiquaris que s'hi dediquen força. Aquesta gran disparitat dels venedors genera un tractament molt desigual dels fons i documents, pel que fa a la seva descripció o bé al seu preu.

El caràcter singular o únic dels documents històrics i els coneixements que la seva valoració històrica demanen fa que siguin pocs els llibreters que sàpiguen filar prim a l'hora d'establir-ne el valor. Solen pesar molt factors formals o la seva simple antiguitat, més que no pas el contingut del document. Els darrers anys, de tota manera, alguns llibreters catalans contracten puntualment historiadors perquè facin descripcions i valoracions dels documents que volen posar a la venda.

El sistema de comerç més arrelat i tradicional ha estat sempre el de la botiga, a la qual el client va, examina què hi ha i si és del seu interès compra. Juntament amb la venda directa a la botiga, des de les acaballes del segle XIX la llibreria antiquària catalana ha recorregut als catàlegs impresos tramesos als potencials clients. Compra allò que és descrit al catàleg qui primer fa l'encàrrec al llibreter.

Els darrers anys s'ha introduït també, a Barcelona, la subhasta de documents, juntament amb béns bibliogràfics. És un canal de comercialització important, que ha afavorit la sortida al mercat de molts documents i fons d'interès. La Generalitat ha de rebre els catàlegs de les subhastes per part de l'empresa i hi pot exercir el dret de tempteig, tant a favor seu com d'una altra institució pública que ho demani. Les subhastes forcen l'administració a agilitzar els tràmits, la qual cosa no és sempre fàcil.

A aquests sistemes s'hi ha acabat afegint també la compravenda en línia, a Internet, on és possible de trobar força documents històrics. La compravenda a través d'Internet comporta força més problemes d'intervenció i control per part de l'administració.

Els compradors

Tradicionalment, la immensa majoria de compradors de documents o fons històrics han estat els col·leccionistes. Rarament es tracta de col·leccionistes exclusivament de documents. El col·leccionista més freqüent és el de cosa local que, juntament amb llibre imprès, en un moment determinat també por comprar documents referents a la localitat o zona del seu interès. El perfil del

col·leccionista és molt i molt diversificat. Contràriament al que a vegades se sol dir, l'existència de col·leccionisme al país, també de documents, ha estat un fet positiu. Ha afavorit la conservació de documents que altrament s'haurien fet malbé o bé haurien estat exportats. Catalunya és país d'un col·leccionisme molt i molt arrelat, gràcies al qual disposem de col·leccions públiques molt remarcables, perquè si més no una part de les col·leccions acaba dins el patrimoni públic. Els darrers anys s'han format algunes col·leccions privades de documents catalans molt remarcables, per part de persones que hi han fet inversions significatives.

Durant el darrer quart de segle s'ha accentuat el paper de l'administració pública com a compradora de documents i fons històrics. El Departament de Cultura de la Generalitat és qui hi actua més sistemàticament, com li correspon, d'altra banda, però cada vegada han tendit a ser menys esporàdiques les compres portades a terme per ajuntaments. La participació de les institucions públiques en el mercat havia estat anteriorment molt escassa. Aquest canvi d'actitud ha vingut provocat per la creixent normalització del patrimoni documental i l'augment del nombre d'institucions d'arxius. De tant en tant, també és la mateixa iniciativa ciutadana, a través de sol·licituds d'estudiosos i d'associacions culturals, la que demana que s'hi intervingui.

Aquesta participació pública en el mercat és beneficiosa des de dos punts de vista: 1) primer, perquè com he apuntat, capta béns que altrament retornarien a la foscor de l'àmbit privat, i 2) perquè ha contribuït molt a educar l'oferta, és a dir, el tractament comercial donat pels venedors als fons, sobretot des del punt de vista del manteniment de la seva unitat.

Ha estat corrent i de fet encara es dona, que els fons documentals, a l'hora de posar-los a la venda, fossin o siguin fragmentats mitjançant la venda d'unitats soltes. De fet, sempre fou rar que la comercialització no impliqués la dispersió dels fons. Les compres portades a terme per l'administració pública han fomentat molt que els comerciants tendixin cada vegada més a mantenir-ne la unitat, perquè des de l'administració es posa molt d'èmfasi en la necessitat de fer-ho. L'administració compra documents solts, però prima sobretot d'adquisició de fons. El col·leccionisme privat, en canvi, continua tendint a la compra de documents solts, però al comerciant li resulta més beneficiosa la venda de fons, en la majoria dels casos.

Pel que fa a la tipologia de fons patrimonials presents al mercat, hi podem trobar una mica de tot. Ara bé, els més abundants o repetits sempre han estat els rurals o de cases de pagès. Una gran part dels milers de pergamins solts que han

circulat i circulen pel mercat provenen de fons de masies que foren dispersats o bé que encara ho són actualment.¹⁶ Molt més infreqüent, en canvi, és de trobar-hi fons nobiliaris, sobretot per una simple qüestió d'ordre quantitatiu, és clar. De tota manera, hi ha fons nobiliaris importants (com el dels comtes de Santa Coloma) que foren dispersats fa molts anys, de manera que encara ara no és infreqüent de trobar documents significatius seus dins el mercat. Juntament amb els fons de masos, també són freqüents els de famílies burgeses o bé d'hisendats urbans, dins els quals, d'altra banda, no és rar de trobar també fons de masos que els van pertànyer.

El tractament comercial que acabi tenint el patrimoni documental privat, la conservació de la seva unitat i també la seva valoració econòmica depenen molt de la forma en què els fons i documents passen dels seus titulars al mercat. Les vies solen ser diverses. L'òptima és quan un fons és adquirit per un llibreter antiquari professional o, encara més, quan el titular ven directament a una administració pública, un fet que es dona cada vegada més. Les trajectòries més accidentades es donen quan els fons documentals, barrejats amb tota altra mena de béns mobles (mobiliari, quadres, estris, etc.) són adquirits a l'engròs per un antiquari o un comprador especialitzat a «buidar cases i pisos». Això sol obrir les portes a la dispersió completa i també a la desaparició de parts de fons considerades d'un nul valor comercial.

Aquest procés és el que sol anar associat al conegut mercat dels Encants de Barcelona, on és freqüent de trobar fons esgarriats juntament amb tota mena d'elements del parament de les cases. Una part, si més no, dels documents que hi van a parar és canalitzada cap a les subhastes i les botigues de llibreters, però gairebé sempre fragmentàriament.

El cas del fons Ràfols Casamada Girona, que fa pocs mesos esdevingué mediàtic arran de l'aparició al terra dels Encants d'un conjunt significatiu de llibres i documents del pintor i la seva família, pot servir per il·lustrar una mica aquesta diversitat de processos i el resultat desigual que se'n deriva.

16. La crisi de la ruralia catalana ha tingut un clar reflex en la dispersió d'una bona part del seu patrimoni documental secular. Hi ha exemples colpidors com el d'un cabaler de la Garrotxa que, l'any 1984, comprà a un antiquari olotí els «papers antics» de «la casa on jo havia nascut i de la qual és propietari actualment el meu germà gran». Vegeu Àngel GRABULOSA I CORCOY (1987), «Documents antics del mas Aulina de Capsec», a *Jornada d'estudis sobre les terres de Bianya. Comunicacions. 12 octubre 1984*, Besalú, Amics de la Vall de Bianya, Amics de Besalú, p. 35.

El que anà a parar als Encants, fruit de «buidar» un pis barceloní arran de la seva venda pels descendents, acabà dispers. Alguns anys abans, el pintor havia intentat crear una fundació a Capellades que havia d'aplegar tot el seu llegat artístic, bibliogràfic i documental. Aquella hipotètica fundació s'havia d'establir en un casal de Capellades que fou comprat per l'Ajuntament. El fons documental d'aquella casa pairal, dels segles XIII al XX i molt remarcable, en canvi, fou comprat sencer pel Departament de Cultura a un llibreter antiquari que l'havia comprat als amos de la casa i avui és conservat a l'ANC.

L'enrenou immobiliari que ha viscut el país els darrers anys i també els canvis de mentalitat de les famílies pel que fa a la conservació de biblioteques, papers i altres elements mobles pervinguts, han determinat que aquesta mena de processos hagin estat molt freqüents. Els exemples possibles que es podrien posar serien moltíssims i afecten casos que d'entrada poden sobtar força. Acabà també estès als Encants, per exemple, l'arxiu dels Benach de Vilafranca del Penedès, important per al Penedès però també per a força aspectes de la història cultural catalana del segle XIX. També hi acabà estès el fons dels Bonet i Espriu i de Lluïsa Espriu, la germana del poeta, que conservava munió de correspondència de Salvador Espriu. Es va poder salvar parcialment per al patrimoni públic a través de compres a llibreters antiquaris que se n'havien assortit als Encants.

En la mateixa mesura en què s'afermi i es redreci el patrimoni documental català, entenc que aquesta atenció i participació pública en el mercat també s'hauria de consolidar i potenciar. Comptant amb un pressupost anual ordinari destinat a aquesta finalitat molt mòdic, si deixem a part algunes comptades adquisicions extraordinàries d'un cost alt, des dels anys noranta ençà el Departament de Cultura, sense estridències, ha fet un gran nombre d'adquisicions, avui repartides arreu del territori català, entre les quals els fons o documents de provinença patrimonial ocupen un lloc rellevant. El detall d'aquestes adquisicions es pot trobar a les memòries anuals del Departament de Cultura dins l'àmbit d'Arxius.

CLOENDA

Acabo aquestes consideracions sobre aspectes significatius del que entenc que és el context general dels arxius patrimonials catalans, recuperant el que

he apuntat sobre el sistema o sistemes d'arxius. Hi ha fons o grups de fons documentals en els quals s'ha portat a terme un treball força intens durant els darrers trenta anys. Es tracta, sobretot, dels fons de l'administració pública.

En l'àmbit privat és remarcable el que s'ha fet en els fons d'associacions, d'empreses o bé, dins els patrimonials, en fons de nissagues nobiliàries. Molt més escassa i dificultosa, en canvi, ha estat l'actuació en fons patrimonials rurals. De tota manera, s'ha avançat i l'explicació d'aquest avenç rau en la progressiva ampliació de la teranyina d'arxius poc o molt institucionalitzats amb què compta el país. L'any 2000 una colla de gent férem una mena de balanç sobre els arxius privats catalans presents als nostres arxius.¹⁷ Si ara se'ns repeteix aquest 5 % de fons a les diverses fonts que us he fet avinents, aleshores no s'arribava a l'u per cent ni en nombre de fons ni en metres lineals.

Mirant endavant, és ben clar que els fons familiars i també els de caràcter personal demanen una actuació sistemàtica però pacient per part dels arxius públics, un treball amb visió de llarga durada. Pensar que una acció tallant, un pla de treball d'alguns mesos, ho pot solucionar, en el millor dels casos és una estricta il·lusió. El camí que s'acabi fent seguir al Sistema d'Arxius de Catalunya i, sobretot, el manteniment i la potenciació dels arxius comarcals, és un factor determinant per al coneixement i la conservació d'aquests fons.

L'any 2006 la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans demanà al Departament de Cultura un pla general d'actuació en els fons dels masos catalans, un pla que mai no s'ha portat a terme. Els masos i les famílies pageses és ben clar que conformen una realitat històrica estructural a Catalunya, però avui, enmig de la quasi desaparició de la població pagesa, no tenen la requesta o el reclam de la fotografia, dels esports o de les empreses editorials, àmbits que sí que han merescut un tractament governamental monogràfic. Actuar en el futur d'una manera sistemàtica en aquests fons pagesos, al conjunt del país, o bé en els de les parròquies, també històricament estructurals i fins ara ben poc o gens atesos per la cosa pública, demana el manteniment d'aquesta xarxa institucional d'arxius dependents del Govern català perquè és l'únic instrument que pot permetre una actuació general. Altrament, caldria només esperar iniciatives locals, desvinculades les unes de les altres, sense una visió

17. Joan BOADAS; Josep FERNÁNDEZ; Josep M. MASACHS; Ramon PLANES, i Manuel ROVIRA (2000), «Conceptes generals i tipologies de fons privats», *Lligall. Revista Catalana d'Arxivística* [Barcelona], núm. 16, Barcelona, p. 299-314.

RAMON PLANES ALBETS

nacional, que és una experiència els resultats de la qual, meritoris però molt insuficients, ja coneixem.

QUADRES

1. Nombre de fons patrimonials dels arxius de la Generalitat de Catalunya (2016)

Alt Camp	8	Noguera	8
Alt Empordà	16	Osona	6
Alt Penedès	6	Pallars Jussà	13
Alt Urgell	0	Pallars Sobirà	9
Anoia	11	Pla d'Urgell	0
Bages	12	Pla de l'Estany	3
Baix Camp	4	Priorat	8
Baix Ebre	2	Ribera d'Ebre	4
Baix Empordà	24	Ripollès	5
Baix Llobregat	6	Segarra	1
Baix Penedès	5	Segrià	1
Berguedà	4	Selva	11
Cerdanya	8	Solsonès	3
Conca de Barberà	7	Tarragonès	2
Garraf	0	Terra Alta	0
Garrotxa	13	Urgell	4
Gironès	12	Vall d'Aran	44
Maresme	2	Vallès Occidental	31
Montsià	0	Vallès Oriental	9

Arxiu Nacional de Catalunya: 58 fons.

Total: 360 fons.

ELS ARXIUS PATRIMONIALS CATALANS: EXPERIÈNCIES I FUTUR

2. Cens d'Arxius de Catalunya: unitats censades per comarques 2009-2015

Comarca	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	TOTAL
Alt Camp	0	9	0	0	0	131	0	131
Alt Empordà	280	42	15	0	0	0	0	337
Alt Penedès	0	0	0	1	0	113	0	113
Alt Urgell	0	0	0	10	0	56	6	62
Alta Ribagorça	0	0	0	0	0	0	65	65
Anoia	0	0	85	29	0	0	0	114
Bages	197	0	0	8	0	0	0	205
Baix Camp	0	0	1	129	0	0	0	130
Baix Ebre	0	0	65	1	0	0	0	66
Baix Empordà	0	0	0	1	0	0	56	57
Baix Llobregat	0	0	127	0	0	0	0	127
Baix Penedès	0	7	110	0	0	0	0	117
Barcelonès	0	0	0	0	0	0	0	0
Berguedà	57	37	98	1	0	0	0	193
Cerdanya	0	0	13	1	0	0	0	14
Conca de Barberà	0	0	0	1	6	36	10	53
Garraf	0	0	63	15	0	0	0	78
Garrigues	0	0	0	0	0	0	0	0
Garrotxa	0	0	0	1	0	0	3	3
Gironès	0	38	142	148	0	10	0	338
Maresme	0	0	0	2	0	0	0	2
Montsià	0	0	3	58	0	0	0	61
Noguera	177	0	0	0	0	0	1	178
Osona	0	0	52	2	0	0	0	54
Pallars Jussà	4	6	6	1	0	0	0	17
Pallars Sobirà	1	9	0	2	18	2	124	124
Pla d'Urgell	0	0	2	1	7	10	0	20
Pla de l'Estany	10	0	8	3	0	0	0	21
Priorat	80	0	0	0	0	0	0	80
Ribera d'Ebre	77	0	0	1	0	0	0	78
Ripollès	55	0	40	1	0	0	1	97
Segarra	12	0	0	3	0	0	1	16
Segrià	0	9	43	0	0	60	27	139
Selva	0	0	0	1	0	0	0	1
Solsonès	0	0	0	1	0	0	90	91
Tarragonès	0	57	215	170	0	0	0	442
Terra Alta	0	0	0	0	11	3	4	18
Urgell	17	7	0	1	0	0	0	25
Vallès Occidental	0	0	0	0	0	0	0	0
Vallès Oriental	358	0	0	0	0	0	0	358
Vall Aran	15	0	1	3	1	1	6	27
TOTAL	1.340	221	1.089	596	43	422	394	4.052

Font: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Informe del Cens d'Arxius de Catalunya, Barcelona, gener 2016.

ELS ARXIS PATRIMONIALS CATALANS: EXPERIÈNCIES I FUTUR

Berguedà	42	85	1	1	1	2	49	1	55	3	158	22	8	42	27	496
Cerdanya	2	24	5	11	1	1	18	1	26	6	18	7	3	10	12	144
Conca de Barberà	6	40	2	6	11	36	1	31	0	17	3	5	3	34	195	
Garraf	2	11	1	2	1	10	1	58	1	34	7	1	55	11	195	
Garrigues	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Garrotxa	0	8	0	2	2	8	3	6	1	35	22	13	32	13	145	
Gironès	52	66	54	2	90	139	8	196	41	114	139	39	101	55	1.096	
Maresme	3	3	0	1	1	3	1	10	0	6	8	15	7	21	79	
Montsià	5	16	0	0	0	7	1	46	0	3	1	0	3	0	82	
Noguera	56	64	2	2	3	75	3	56	12	33	23	4	16	16	365	
Osona	13	11	1	0	0	8	0	93	0	6	16	3	16	10	177	
Pallars Jussà	4	33	2	2	2	29	7	19	0	14	4	13	3	13	145	
Pallars Sobirà	19	60	2	5	1	47	3	29	10	71	22	17	8	11	305	
Pla d'Urgell	1	17	9	0	0	14	0	4	1	3	1	0	0	5	55	
Pla de l'Estany	3	22	0	0	0	27	0	1	2	5	2	8	3	6	79	
Priorat	30	26	0	1	0	20	1	16	0	10	22	1	0	0	127	

RAMON PLANES ALBETS

Ribera d'Ebre	28	17	1	0	0	0	16	0	5	0	7	16	2	2	0	94
Ripollès	14	35	6	2	5	58	1	50	11	49	10	8	34	11	294	
Segarra	9	22	3	3	3	21	3	32	15	22	0	1	2	16	152	
Segrià	6	65	1	0	1	71	15	19	6	66	34	1	52	3	340	
Selva	3	10	3	1	1	9	1	31	4	34	15	29	41	36	218	
Solsonès	7	22	3	0	2	21	1	71	4	61	33	5	16	16	262	
Tarragonès	57	34	25	3	8	31	19	144	10	190	122	21	32	47	743	
Terra Alta	5	18	0	0	0	5	0	0	1	4	0	0	0	0	33	
Urgell	3	20	2	0	0	16	16	0	0	4	0	1	3	1	66	
Val d'Aran	4	35	1	1	3	18	3	6	36	0	4	39	16	23	189	
Vallès Occidental	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	
Vallès Oriental	44	50	0	3	3	94	6	204	4	98	21	24	26	29	606	
Total	572	1.270	161	79	183	1.315	133	1.994	215	1.769	847	485	885	882	10.790	
%	5,30 %	11,77 %	1,49 %	0,73 %	1,69 %	12,18 %	1,23 %	18,48 %	1,99 %	16,39 %	7,84 %	4,49 %	8,20 %	8,17 %		

Font: Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, *Informe del Cens d'Arxius de Catalunya 2015*, Barcelona, gener 2016.

4. Estadística d'arxius de Catalunya

Nombre de fons documentals dels arxius de Catalunya per grups de fons. 2004-2013

	2004	2006	2008	2010	2013	%
Generalitat	181	201	205	230	258	1,1
Local	628	691	735	651	790	3,5
Perifèric de l'Estat	180	182	164	140	138	0,6
Reial i senyorial	93	101	110	111	296	1,3
Notarials	213	236	219	198	200	0,9
Judicials	671	887	1.491	1.388	1.488	6,6
Registrals	78	62	63	58	89	0,4
Institucions	898	957	1.033	1.286	2.383	10,6
Religiosos	783	667	965	1.414	1.497	6,7
Associacions i fundacions	1.991	2.145	2.246	1.935	2.830	12,6
Comercials i d'empresa	867	949	1.045	1.231	1.630	7,3
Patrimoniais	540	564	588	682	1.103	4,9
Personals	1.431	1.609	2.190	2.479	7.910	35,2
Col·leccions	829	970	1.224	1.238	1.867	8,3
Total	9.383	10.221	12.275	13.041	22.479	100,0

Font: Estadística d'Arxius de Catalunya 2013.

RAMON PLANES ALBETS

V. Estadística d'arxius de Catalunya

Metres lineals per grups de fons dels arxius de Catalunya. 2004-2013

	2004	2006	2008	2010	2013	%
Generalitat	100.785	121.042	135.880	189.021	252.209	30,0
Local	147.893	172.022	193.708	208.176	238.560	29,0
Perifèric de l'Estat	31.778	32.513	33.599	26.602	23.388	2,8
Reial i senyorial	1.397	1.524	1.225	1.223	1.112	0,1
Notarials	19.749	22.047	23.749	25.098	25.941	3,1
Judicials	69.262	85.756	96.794	132.798	185.769	22,0
Registrals	1.070	1.060	944	883	1.835	0,2
Institucions	19.332	28.621	31.377	35.100	34.820	4,2
Religiosos	15.409	15.891	12.781	15.997	14.809	1,8
Associacions i fundacions	7.856	8.993	8.094	9.517	11.072	1,3
Comercials i d'empresa	11.330	17.940	20.051	21.477	24.245	2,9
Patrimonials	1.660	1.905	2.266	4.841	2.906	0,3
Personals	7.645	7.612	9.636	8.192	12.523	1,5
Col·leccions	5.129	5.771	7.076	6.837	7.394	0,9
Total	440.293	522.697	577.179	685.762	836.583	100,0

Font: Estadística d'Arxius de Catalunya 2013.

VI. Estadística d'arxius de Catalunya

Metres lineals de documents ingressats als arxius de Catalunya per grups de fons. 2004-2013

	2004	2006	2008	2010	2013	%
Generalitat	18.605	10.571	17.954	13.553	18.984	36,4
Local	11.303	9.934	42.435	12.586	10.585	20,3
Perifèric de l'Estat	3.258	547	887	384	272	0,5
Reial i senyorial	-	-	17	-	-	
Notarials	411	1.823	518	1.177	260	0,5
Judicials	5.689	8.799	27.761	9.157	19.024	36,5
Registrals	1	5	1	25	59	0,1
Institucions	1.942	1.931	1.977	3.619	1.061	2,1
Religiosos	315	619	100	215	123	0,2
Associacions i fundacions	521	440	539	296	357	0,7
Comercials i d'empresa	485	616	1.224	861	855	1,6
Patrimoniais	49	47	235	211	99	0,2
Personals	465	169	53.379	532	311	0,6
Col·leccions	129	95	160	76	141	0,3
Total	43.172	35.596	147.172	42.699	52.131	100,0

Font: Estadística d'Arxius de Catalunya 2013.

BIBLIOGRAFIA

- BERNAL I CERCÓS, Àngels [coord.] (2013). «Reflexions sobre el Sistema d'Arxius de Catalunya». *Lligall. Revista Catalana d'Arxivística* [Barcelona], núm. 36, p. 11-124.
- BOADAS, Joan; FERNÁNDEZ, Josep; MASACHS, Josep M.; PLANES, Ramon, i ROVIRA, Manuel (2000). «Conceptes generals i tipologies de fons privats». *Lligall. Revista Catalana d'Arxivística* [Barcelona], núm. 16, p. 299-314.
- COMASÒLIVAS I FONT, Joan (2014). «Fons privats en arxius públics». *Lligall. Revista Catalana d'Arxivística* [Barcelona], núm. 37, Barcelona, p. 62-77.
- DELMAS, Bruno (2006). *La société sans mémoire. Propos dissidents sur la politique d'archives en France*. París: Bourin Éditeur, 201 p.
- GIFRE, Pere; MATAS, Josep, i SOLER, Santi (2002). *Els arxius patrimonials*. Girona: CCG, Biblioteca d'història rural, Fonts; 2, 127 p.
- GÓMEZ FERRER, Maria Pau (2010). *Era documentacion patrimonial e familiara aranesa. Es hors depausadi en Archiu Generau d'Aran*, S. l.: Conselh Generau d'Aran, Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació, Archiu Generau d'Aran, Quadèrns der Archiu; 2, 157 p.
- HILDESHEIMER, Françoise (1990). *Les archives privées. Le traitement des archives personnelles, familiales, associatives*. París: Éditions Christian, 94 p.
- HONE, Nathaniel J. (1912). *The Manor and Manorial Records*. Londres: Methuen & Co. Ltd., 2ª. ed. revisada. XIV, 411 p.
- NÚÑEZ ESPALLARGAS, José Mª. (2015). *Arqueología en los Encantes. Guía del buscador de maravillas*. Barcelona: Laertes. 266 p.
- PHILIPS, Faye (1984). «Developing Collecting Policies for Manuscript Collections». *The American Archivist* [Chicago], 47, núm. 1, hivern, p. 40-42.
- «Pergamins de can Juliana» per un grup d'estudiants de la UAB, *Plaça Vella. Publicació de l'Arxiu d'Història de Castellar*, núm. 45, Castellar del Vallès: desembre 1999, 83 p.; Marc Comadran Orpi i altres: «Visió històrica dels Juliana a través de la documentació escrita: 1500-1700», *Plaça Vella. Publicació de l'Arxiu d'Història de Castellar*, núm. 51, Castellar del Vallès: 2006. 169 p.
- PLANES I ALBETS, Ramon (1999). «El comerç de béns del patrimoni documental». *Ítem. Revista de Biblioteconomia i Documentació* [Barcelona], núm. 25, juliol-desembre, p. 82-106.

- TORRAS I SERRA, Marc (2003). *Els pergamins del mas Salipota de Súria*, S. l.: Ajuntament de Súria, Centre d'Estudis del Bages, Temes de Súria; 3. 258 p.
- TROCHE Y ZÚÑIGA, Froilán (1835). *El Archivo cronológico-topográfico. Arte de Archiveros. Método fácil, sencillo y poco costoso para el arreglo de los Archivos particulares, útil á los Hacendados y poseedores de bienes que tienen documentos para conservar sus intereses. Arreglo interior y económico de las casas, dirección y manejo de los intereses de ellas*. Segunda edición corregida y aumentada por su autor en el año de 1830. Coruña: Imprenta de Iguereta, XII, 235 p. [5] f. plegats.